12. 1. 2011

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Rozhodčí soud vs. arbitrážní centrum

V rozhodčím řízení dochází v poslední době často k mísení pojmů (stálý) rozhodčí soud na straně jedné a arbitrážní centrum na straně druhé. Dnešní příspěvek bude proto rázu mírně pedagogického, neboť jeho autor považuje za užitečné vysvětlit, jak se tyto pojmy k sobě navzájem obsahově mají a zda je jejich právní zakotvení opravdu tak odlišné, jak by se někdy podle doktrinární literatury a aplikační praxe mohlo zdát.

ROZHODČÍ SOUD
při IAL SE Institute of Arbitration Law
Sudiště Praha – PALÁC KONVIKT, Konviktská 24, 110 00 Praha 1, Česká republika
Sudiště Bratislava – Obchodná 39, 811 06 Bratislava, Slovenská republika
www.rozhodcisoud.net

I. Rozhodčí soud vs. arbitrážní centrum

V literatuře se setkáváme začasté s pokusy oddělovat (i) stálý rozhodčí soud na straně jedné od (ii) arbitrážního centra na straně druhé tak, že stálý rozhodčí soud vzniklý na základě ustanovení § 13 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „RozŘ“), je z hlediska serióznosti něco „více“ než arbitrážní centrum, kterýmžto termínem začala česká doktrína označovat servisní organizace rozhodců ad hoc poskytující těmto rozhodcům administrativní a materiální zázemí a působící často rovněž jako doručovací místo[1].

Rád bych se v tom stručném pojednání dotkl toho, že rozdíl mezi (i) stálým rozhodčím soudem, (ii) arbitrážním centrem, jehož název obsahuje výraz „rozhodčí soud“, a (iii) arbitrážním centrem, jehož název neobsahuje výraz „rozhodčí soud“, je v aplikační praxi naprosto nulový, nečítaje v to komparativní výhody jediného českého stálého rozhodčího soudu, kterýlze s jistou mírou nadsázky označit za „polostátní“ organizaci, neboť byl kreovánaktem veřejnoprávní povahy, a to zákona, je zřízen při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, tedy subjektech veřejného práva. Ponechám nyní stranou, že v českém právním prostředí je podle mého soudu § 13 RozŘ nesprávně vykládán, když se normativní spojení „na základě zákona“, vykládá jako „zákonem“, či jako „na základě zvláštního zákona“ atd. Právní nekorektnost tohoto výkladu jsem ostatně kritice již podrobil[2]. Podobně marketingová komparativní výhoda kreace zákonem je v tomto případě více než zřejmá.

Podle stávající právní úpravy (nejen české, ale i zahraniční) je nerozhodné, zda rozhodčí soud je nebo není zřízen na základě zákona ve smyslu ustanovení § 13 RozŘ nebo jemu naroveň postavených ustanovení jiných národních právních řádů. Podstatné může být toto rozlišení toliko v otázce odpovědnosti rozhodce za jím vydaný rozhodčí nález, popř. za jiný jím učiněný procesní úkon, na jehož základě bude tvrzeno, že se jednalo o protiprávní úkon, z něhož vznikla škoda. V návaznosti na to je pak rozdíl mezi tím, zda rozhodce rozhodoval spor jakožto rozhodce (ii) stálého rozhodčího soudu anebo jako (ii) rozhodce ad hoc, zapsaný na seznamu arbitrážního centra, a to z důvodu určení pasivní legitimace účastníka takového soudního řízení. Rovněž je nerozhodné, zda arbitrážní

centrum obsahuje v kmeni firmy slovní spojení „rozhodčí soud“, či nikoliv, neboť zda se jedná o rozhodčí soud „stálý“ není určeno jeho názvem, ale splněním zákonných podmínek pro jeho konstitucionalizaci, a na to navazující, resp. s tím související, právní úpravou smluvní, tj. zakladatelským dokumentem.

Jiný význam však takové rozlišování nemá. Stálé rozhodčí soudy podobně jako i arbitrážní centra zpravidla disponují materiálním zázemím na potřebné úrovni, a i když se nemohou honosit architektonicky zbudovanými sídly v historických budovách jako státní soudy a bezplatným užíváním předmětu nájmu (v tomto směru mám na mysli konkrétní soudce), který by jim dodával bez jakýchkoliv výdajů onu „vyšší majestátnost“, jež si díky těmto budovám „zdarma“, resp. za peníze daňových poplatníků a tedy i rozhodců, budují státní soudy, lze říci, že materiální platforma pro realizaci rozhodčího řízení je plně postačující.

II. Appointingauthority

Dalším postřehem, který bych rád ve stručnosti zmínil, je to, že většina stálých rozhodčích soudů působí jednak jako (i) stálý rozhodčí soud, tak i jako (ii) určovací místo, či vybraná osoba neboli jako tzv. „appointing authority“[3].

Termínem „appointing authority“ se v arbitrážním právu rozumí autorita nadaná v rozhodčí doložce právem jmenovat rozhodce nebo rozhodčí senát, popř. předsedu rozhodčího senátu k projednání a rozhodnutí sporu. V doslovném překladu „jmenovací, ustavovací“ autorita. V arbitrážní praxi tuzemského práva je institut „appointing authority“ zakotven v ust. § 7 odst. 1 RozŘ, podle něhož se strany mohou dohodnout na způsobu určení rozhodce; v praxi se strany často dohodnou na tom, že rozhodce bude jmenovat např. předseda arbitrážního centra apod. Ve slovenské právní úpravě je institut „apponitingauthority“ upraven ust. § 6 odst. 4 zákona č. 244/2002 Z.z., o rozhodcovskom konani, kde ji slovenský zákonodárce označuje termínem „vybraná osoba“ (rozuměj: „vybraná stranami rozhodčí doložky k tomu, aby v případě sporu jmenovala rozhodce“). Slovenská právní úprava je v tomto světle z hlediska možnosti (oprávnění) osob soukromého práva k zakládání stálých rozhodčích soudů vůbec výrazně liberálnější a pokrokovější, než právní úprava česká[4]. V České republice se spíše než skutečné doktrinární závěry nad skutečnými právními tématy, jež by českou teorii rozhodčího řízení posunuly dále, prosazuje snaha o formalistické zneplatňování rozhodčích doložek, což není ku prospěchu věci, protože excesy jednotlivců vrhají stín na celou oblast rozhodčího řízení[5]. Zneplatňování rozhodčích doložek z víceméně formalistických důvodů není v souladu ani s principem právní jistoty. Ostatně i judikatura vyšších soudů se jednoznačně kloní k tomu, aby v případě pochybností o platnosti či neplatnosti smlouvy byl akcentován prvek autonomie vůle subjektů občanskoprávních vztahů, tedy ta vůle, kterou strany měly v době kontraktace. Zneplatňování rozhodčích doložek (ale i smluv obecně) soudy nižších stupňů tak bohužel často odhlíží od ustálené judikatury Nejvyšší soudu České republiky týkající se oblasti rozhodčího řízení, tak od ustálené judikatury Nejvyššího soudu České republiky[6] a Ústavního soudu České republiky[7] týkající se výkladu právních úkonů, která opakovaně dovozuje, že „není obcházení zákona jako obcházení zákona“ a že pro zneplatnění právního úkonu podle § 39 ObčZ musí existovat příkrý rozpor se zákonem, který nelze překlenout jinak[8], k tomu srov. nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. května 2005, sp. zn. II. ÚS 87/04, a zejména pak vynikající příspěvek na toto téma, který zpracoval Petr Čech[9].

V arbitrážní praxi však není výjimkou, že jako „appointingauthority“ vystupuje stálý rozhodčí soud, který pak nerozhoduje spory jako „Permanent ArbitrationCourt“ pod svým jménem a svou odpovědností, ale působí právě jen jako „appointingauthority“, tedy osoba ustavující v případě sporu rozhodce do funkce. Takto působí i velké mezinárodní soudy, např. Rozhodčí soud při Mezinárodní komoře v Paříži, srov.>>> zde, nebo Rozhodčí soud ve Stockholmu, srov.>>> zde .

V oblasti rozhodčího řízení s mezinárodním prvkem je klíčová tzv. Newyorská úmluva z roku 1958. jde o dohodu multilaterální povahy, která zakládá vykonatelnost rozhodčích nálezů v zahraničí a která se je vůdčím smluvním dokumentem rozhodčího řízení vůbec. Jejím signatářem je i Česká republika, počet smluvních stran (kterými jsou státy jako subjekty mezinárodního práva) je více než 150 [srov. Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 74/1959 Sb., o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů (Newyorská úmluva)].

Newyorská úmluva operuje s pojmem „rozhodčí soud“ v čl. V odst. 1 písm. d), kde jej používá promiskuitně jako pro (i) jednoho rozhodce ad hoc, tak pro (ii) 3 rozhodce ad hoc, tak pro (iii) stálý rozhodčí soud.

Druhá nejvýznamnější mezinárodní dohoda v oblasti rozhodčího řízení, platná pro evropské země, je tzv. Evropská úmluva o obchodní arbitráži [srov. Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 176/1964 Sb., o Evropské úmluvě o obchodní arbitráži (dále jen „Evropská úmluva o arbitráži“)].

Evropská úmluva o obchodní arbitráži používá pro rozhodčí řízení ad hoc, tak pro rozhodčí řízení u stálé rozhodčí instituce, výrazu „arbitráž“.

Zřejmé je to z čl. I. odst. 2 písm. 2 Evropské úmluvy o arbitráži, které podává explicitní definici pojmu arbitráž tak, že „Označení „arbitráž“ znamená nejen rozhodování sporů rozhodci ustanovenými pro jednotlivý určený případ (arbitráž ad hoc), nýbrž také pro rozhodování „stálými rozhodčími institucemi“. I multilaterální a bilaterální mezinárodní dohody o podpoře a ochraně investic rozumí pod pojmem rozhodčí soud právě rozhodčí senát ad hoc a vztahuje se k rozhodčímu řízení ad hoc, nikoliv k rozhodčímu řízení před stálou rozhodčí institucí[10].

III. Závěr

Programové prohlášení Vlády České republiky ze dne 4. 8. 2010 výslovně uvádí, že „Vláda si dále bere za cíl znovelizovat zákon o rozhodčím řízení, a to zejména v oblasti pravidel pro využívání rozhodčích doložek a v požadavcích na osoby rozhodců, včetně jejich odpovědnosti, evidence a minimální správy“[11].

Doufejme proto, že novela zákona o rozhodčím řízení nebude nadále odlišovat rozhodce na ty, kteří působí v rámci stálých rozhodčích institucí, a ty, kteří v jejich rámci nepůsobí, ale zaměří se na stanovení přesných kritérií jejich odpovědnosti vůči účastníkům řízení, a stanoví i přísnější pravidla pro kontraktaci rozhodčích doložek, které jsou dnes obzvláště v tzv. spotřebitelských sporech předmětem místy sice poněkud hysterické, v jádru však legitimní debaty.

Debata by se tak neměla vést v rovině stálý rozhodčí soud versus arbitrážní centra, ale v rovině kvalifikovaný rozhodce versus nekvalifikovaný a tedy z rozhodování věci vyloučený rozhodce. Z druhé strany by se však podle mého názoru neměla otevírat otázka přezkumu rozhodčích nálezů soudem co do merita věci, kdy v zásadě taková právní úprava by neznamenala nic jiného, než konec rozhodčího řízení a porušení mezinárodních závazků, jakož i návrat před 1. leden 1995, kdy nabyl zákon o rozhodčím řízení účinnost a kdy byla situace v českém soudnictvíobzvláště tristní a kdy se na vyřešení obchodněprávního sporu čekalo v průměru 4 roky.

Pregnantně to nedávno vyjádřil Nejvyšší soud slovy: „Měl-li by soud v rámci řízení o zrušení rozhodčího nálezu přezkoumávat jeho věcnou správnost, pozbyla by smyslu právní úprava rozhodčího řízení“ (Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 33 Cdo 2675/2007, ze dne 30.10.2009).

JUDr. Luděk Lisse, Ph.D. LL.M.
advokát v Praze a rozhodce Rozhodčího soudu při IAL SE

Rozhodčí soud při IAL SE

Expozitura (sudiště) Praha
PALÁC KONVIKT
Konviktská 24
110 00 Praha 1

Tel.: + 420 224 241 319
Fax: + 420 224 281 226
e-mail: podatelna@rozhodcisoud.net

---

[1] Srov. např. Lisse. L.: K činnosti arbitrážních center a stálých rozhodčích soudů, Právní rádce 1/2006, Lisse, L.: Ještě jednou k činnosti arbitrážních center, 9/2007, nebo Lisse, L.: K postavení tzv. arbitrážních center, Bulletin advokacie 1/2006 a krom mých operuje s pojmem arbitrážní centra celá řada dalších příspěvků, jejichž výčet není pro účely tohoto příspěvku potřeba. Srov. Vrcha, P.: K problematice určení (jmenování) rozhodce a stanovení procesních pravidel rozhodčího řízení, Právní rádce č. 3/2010, str. 14-20. Srov. Bělohlávek, J. A.: Zákon o rozhodčím řízení – Komentář, 1. vydání, 2004. C. H. Beck, str. 102 dole. Dále Lisse, L.: Ještě jednou k činnosti arbitrážních center, Právní rádce 9/2007, str. 61 – 63, Lisse, L.: K požadavkům na výkon funkce rozhodce a liberalizace rozhodčího soudnictví, 6/2006, str. 224 – 228, Lisse, L.: K problematice arbitrážních center, 1/2006 str. 40 – 43. Z více rozhodnutí vyšších soudů srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. července 2008, sp. zn. 2282/2008), kterým bylo potvrzeno Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. ledna 2008, č. j. 7 Cmo 452/2007-40); V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud zopakoval, že „I jiné soukromé subjekty než stálé rozhodčí soudy zřízené ve smyslu ustanovení § 13 z.r.ř. mohou vést seznam rozhodců a vydávat pro účastníky rozhodčího řízení pravidla, kterými se rozhodci řídí. Pravidla těchto soukromoprávních subjektů pro určení rozhodců se považují za dohodu obsaženou v rozhodčí smlouvě ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 z.r.ř.“. Dále pak srov. Žíla, M.: Rozhodčí doložky sjednané ve prospěch servisních organizací pro rozhodce ve světle rozsudku Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008, epravo.cz, příspěvek č. 60447 publikovaný >>> zde , Lisse, L.: Neplatnost rozhodčí smlouvy arbitrážního centra aneb konec (Pod-vodníků?) rozhodců ad hoc v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, epravo.cz, příspěvek č. 60960 publikovaný >>> zde.
[2] Srov. Lisse. L.: Postavení stálých rozhodčích soudů, Právní rádce 10/2006, Lisse, L.: Jmenování a volba rozhodce nebo stálých rozhodčích soudů, Obchodní 12/2005, str. 2, a naposledy např. v příspěvku publikovaném na prvním elektronickém portále e-Law, viz Lisse. L.: Ještě jednou k postavení stálých rozhodčích soudů v České republice >>> zde.
[3] Lisse L.: Rozhodčí doložky arbitrážních center ve světle recentní judikatury, Právní rádce č.

10/2010.
[4] Srov. Lisse, L.: K požadavkům na výkon funkce rozhodce a liberalizace rozhodčího soudnictví, 6/2006, str. 224. V uvedeném příspěvku jsem poukázal mj. na to, že v české doktríně se vede diskuse o povaze stálého rozhodčího soudu, což je diskuse v zahraničí zbytečná, když za rozhodčí soud jsou považováni jak rozhodci ad hoc, tak jimi tvořené senáty, jakož i stálé rozhodčí soudy vzniklé na základě zákona soukromoprávní cestou, nebo zákonem, s výraznými veřejnoprávními rysy. U nás se tato diskuse stala skoro středobodem úvah o českém rozhodčím řízení a předmětem několika doktrinárních pří, jakoby se snad jednalo o otázku zásadní; s přihlédnutím k judikátu Vrchního soudu v Praze, který je předmětem tohoto příspěvku, se nelze ubránit dojmu, že shora uvedené diskuse byly součástí konkurenčního boje.
[5] Excesy v rozhodovací činnosti, k nimž v praxi někdy docházelo, se týkaly většinou přiznávání nemravných úroků, nebo jednání ve shodě s jednou stranou sporu. Tyto excesy byly častým předmětem kritiky zejména ze strany spotřebitelské veřejnosti, na vlně této kritiky participovali novináři, neboť ochrana dlužníka je téma mediálně vděčné, a začal se uměle vytvářet dojem, že by se činnost rozhodců ad hoc měla regulovat a smluvním stranám omezit jejich kontraktační volnost (např. ve smlouvách o spotřebitelských úvěrech apod.). Zda právní řád za takovéhoto vývoje ještě vůbec ochrání věřitele, kterými jsou většinou podnikatelé, na nichž jedině pozitivní vývoj národního hospodářství spočívá, před nemorálními a nepoctivými praktikami dlužníka (jak ukazuje praxe - kdy tento má již úvěry u jiných institucí, ale tuto skutečnost zamlčí, přičemž jej od toho neodradí ani tušený trestněprávní rozměr takového jednání), se nikdo neptal a nikoho to ani dnes příliš netrápí, pozn. aut. Srov. např. Raban. P.: Soukromé rozhodčí soudy a stanné rozhodčí řízení, Právní rádce 11/2005, jehož obsah vyvoval jistou dobu značnou část nevole díky způsobu, kterým personifikoval právní otázky spojené s činností arbitrážních center, srov. text příspěvku i na něj navazující diskusi na tehdejší na >>> zde .
[6] Viz např. posledně usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn.: 23 Cdo 5129/2007 ze dne 29. září 2009.
[7] Viz usnesení Ústavního soudu České republiky sp. zn.: II. ÚS 2682/08 ze dne 6. listopadu 2008.
[8] Srov. např. nález ze dne 11. května 2005, sp. zn. II. ÚS 87/04, kde Ústavní soud konstatoval, že „Ust. § 39 ObčZ nelze automaticky vztáhnout na každý rozpor se zákonem, ale nález je významný právě tím, jak Ústavní soud problém jeho interpretace zasadil do kontextu ústavně zaručených práv a svobod, resp. shora zmíněných základních principů právních. Doktrinálním závěrům o nutnosti omezit jeho dopady na nezbytné minimum cestou restriktivní interpretace a aplikace, kladoucí důraz na rozumný výklad účelu toho kterého ustanovení, s nímž se úkon ocitl v rozporu, se tak dostalo judikatorního posvěcení tím orgánem, který je určen k výkladu a kontrole ústavnosti. Argumenty Ústavního soudu přitom korespondují s přesvědčením prvorepublikovým.“
[9]Viz Čech, P.: Ještě k neplatnosti pro rozpor se zákonem. Právní fórum č. 3/2009, str. 95, kde autor mj. konstatuje, že „Přesto by nebylo spravedlivé přiznávat zásluhy o judikatorní uznání teorie kvalifikovaného rozporu jen Ústavnímu soudu. Výraznou roli v jejím prosazování sehrává Nejvyšší soud. Závěry citovaného nálezu ostatně Nejvyšší soud v jejich celistvosti ještě týž rok pojal do rozsudku ze dne 22. prosince 2005, sp. zn. 28 Cdo 1067/2004. Současně je doplnil o vlastní úvahy o mezích aplikace § 39 obč. zák. Mnohé opět směřují do sféry základních práv a svobod, resp. principů z nich vyvěrajících do obecného práva občanského (zvláště zásady smluvní autonomie).“
[10] Namátkou srov. např. Dohoda mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Nizozemským královstvím o podpoře a vzájemné ochraně investic, vyhlášenou jako Sdělení č. Sdělení č. 569/1992 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí dne 29. 04. 1991.
[11] Viz >>> zde .

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nový zákon o zbraních a střelivu
- Novela zákona o pyrotechnice: likvidace profesionálů namísto zmírnění negativních vlivů
- Nový zákon o zbraních – hlavní a vedlejší držitelé a změny v posuzování zdravotní způsobilosti
- Klientská zóna Jenda – právní účinky činění podání a doručování písemností
- Kdo vlastní mosty a kdo má povinnost je udržovat?
- Změny zápisu zástavního práva do katastru nemovitostí už nejsou tabu. ČÚZK mění dlouholetou praxi
- Nenápadná novela SŘS s velkým potenciálem: urychlí změny ve správním soudnictví výstavbu?
- Jedno užívání, dvě platby: Neudržitelnost souběžného zpoplatnění nájmu a poplatku za užívání veřejného prostranství
- Zákon o přístupnosti
- Nejvyšší soud k zásadě reformationis in peius v insolvenčním řízení
- Spolehlivost osoby v civilním letectví